

Kossuth vagy Széchenyi?

1848-49 megítélése és jövőkép
Világos után
Kemény Zsigmond esszéiben

Világos után a magyar szellemi-politikai közélet tragikus helyzetbe került. Legnagyobb szellemeink a bukásra keresték a magyarázatot, a jövőt illetően pedig azt fürkészték, melyik út lehet nemzetünk fennmaradása és újbóli kivirágzása szempontjából a legjárhatóbb, legideálisabb, pontosabban a lehető legkevésbé rossz választás.

Legnagyobb klasszikusaink elhibázottnak tartják az 1850-es évekből visszatekintve Kossuth politikáját, illetve az abból szükségképpen kifarjadt forradalmat, amelynek következménye lett az Ausztriával, illetve az akkori Európa legerősebb szárazföldi hadseregét kiállító Oroszországgal szembeni háború. Még a politikától látszólag nagyon messze álló Liszt Ferenc is ekképpen értékeli az 1848-49. évi eseményeket:

„Széchenyi nagyon józan, bámulatosan tevékeny és gyakorlatias zsenialitással megáldott ember volt, aki tudatában volt kora és hazája igényeinek. Mérföldetelenül nagy szolgálatokat tett Magyarországnak, ahol jogosan örvendett páratlan népszerűségnek, mindaddig, amíg Kossuth felül nem kerekedett a locsogásával, és az egész nemzetet tévútra nem vezette. Sajnos e pillanatig még mindig ezen járunk, s nemigen látom, hogy a kizáró patriotizmus e forró lázából bármi jó eredmény születhetne, mert ez csak szelet vet, s majd vihart arat. Ha következetesen és hűségesen követnék volna Széchenyi példáját és módszerét, Magyarország ma minden bizonnyal erős és virágzó volna – ide visszatérni azonban, félek, már túlságosan késő. A dolgok ezen állása bizonyára megfelel másoknak – de közülünk azok, akik őszintén szeretik hazájukat, lelkiük legmélyén bánkódnak emiatt!”

A 19. századi realista lélektani próza legnagyobb mestere, Kemény Zsigmond által megfogalmazott politikai hitvallás szerint is Kossuth a felelős 1848-49 tragédiájáért, Széchenyi bölcs, mértéktartó politikája lett volna a követendő nemzetünk számára. Kemény mint tanulmányíró a legnagyobb hatást a *Forradalom után* (1850) és a *Még egy szó a forradalom után* (1851) című politikai röpirataival érte el. Mindkét tanulmány alap gondolata Kossuth politikájának, valamint a forradalomnak az egyértelmű elutasítására épül. Az első írásában a szerző azt fejtegeti, miszerint a magyar nép békés hajlamú, távol áll karakterétől az erőszak és a forradalom, továbbá nem ismeri és nem szítja a szociális feszültségeket. Kemény az 1848-as forradalmat és Kossuth érzelmekre alapozott politikáját tragikus történelmi tévedésnek tekintette, amely szükségképpen vezetett Világoshoz, illetve az azt követő megtorlá-

sokhoz. Kossuth esetében a végzet kihívása számított bűnnek, s a könnyelmű közéleti cselekedetekre következő bűnhődés törvényszerű. A *Még egy szó a forradalom után* című röpiratban új politikai programot is ad. Az általa már korábban is vallott – s regényeiben is rendre megjelenő – romantikus végzetfogalmat felváltja a „*külpolitikai végzet*” fogalma, s ehhez kapcsolódóan a politikai tragikum, illetve a történelmi bűnhődés kerül munkájának középpontjába, amelyhez egy új, a korábnál szigorúbb és szorongóbb erkölcsi szemléletmód is csatlakozik. A *Még egy szóban* tehát azt fejt ki, mint a szintén 1851-ben írott *Széchenyi István* című tanulmányában is, nevezetesen, hogy *a magyar politikának a nemzetközi nagyhatalmi célok fő irányaihoz kell alkalmazkodnia*, mert egyébként kudarca van ítéve. Kemény az akkori európai diplomácia és politika alapigazságának azt vélte, hogy a nagyhatalmak sohasem fognak beleegyezni a Habsburg Birodalom felbomlásába, s Kossuth függetlenségi törekvései, valamint az újabb szabadságharcra való előkészületek eleve kilátástalanok. 1849. április 14-e csupán egy délibáb kergetése volt a nemzet részéről. Kemény ennek a „*külpolitikai végzetnek*” az elkerülhetetlenségét hirdeti, s azt tanácsolja, hogy a nemzet alkalmazkodjék ehhez a „*fátumhoz*”. Kemény Zsigmond ausztróhungarista,

összbirodalmi elmélete mögött továbbá ott lapangott a reformkorban politikai és irodalmi szinten már artikulálódott félelem: a magyarságot meg kell óvni a nemzetiségek szeparatista-önállósulási törekvéseitől, valamint a nemzeti létünk végét jelentő pánszlávizmustól, s a polgárosodás igenlésével egyidejűleg az állampolgárok valamivel több mint 50%-át kitevő nem magyar etnikumok felett is meg kell tartani a magyar uralmat, s meg kell őrizni a történelmi magyar állam integritását.

Kemény Zsigmond végzetfogalmába azonban – a külpolitikai-nagyhatalmi mellett – a polgárosodás kényszere is szervesen illeszkedett bele, hiszen meg akarta tartani az 1848-ban az utolsó rendi országgyűlés által Pozsonyban megalkotott törvényeket, a polgárosodás akkor kialakított jogi formáit és intézményrendszerét, de oly módon, hogy az az ugyancsak polgárosult osztrák összbirodalom keretei közé illeszkedjék. Tehát Kemény a polgárosodást óhajtott, a nemzet számára üdvös kényszernek tekintette. Mi több, elkerülhetetlen történelmi folyamatként látta azt, s az ellene szegülést esztelenségnek, bűnnek tartotta. Egész Európában a polgárosodás volt a 19. század közepén napirenden, s az író semmiképp nem akarta, hogy hazánk lemaradjon ebben a kontinentális versenyben, s kikerüljön a történelem fősodrából. Kemény 1850-es évekbeli lelkiállapotának legjellemzőbb jegye: a szorongás. Szorong, mert érzi és tudja, hogy az ország nem maradhat tovább régi állapotában, s azt is nagyon jól tudja, hogy a történelmileg elkerülhetetlen változást elfogadni éppoly veszélyes, mint ellene szegülni annak. Aggodalmát már az 1843-ban megjelentetett *Korteskedés* című művében megfogalmazta: „*A polgárosodás oly országokon, melyek befolyásának hosszason ellenállottak,*

többé-kevésbé mindig meg szokta magát bosszulni.”

Ugyanakkor rendkívül fontos körülmény, hogy a polgári átalakulásra igent mondó Kemény Zsigmond a magyar polgárosodás alapjául és annak keresztülvitelére a magyar birtokos nemességet kívánta megtenni. Másrészt viszont azt is meg kell említenünk, hogy a népből jött írók és értelmiségiek – legtipikusabb képviselőjük Arany János – a nemzeti polgárosodást a népre, a parasztságra kívánták alapozni. Ez lényeges, markáns különbség például Kemény és Arany polgárosodási koncepciója között. Közismert azonban, hogy a történelem végül egy harmadik verziót igazolt: a magyarországi kapitalizmust annak intézményi, üzemi és infrastrukturális szektorával a zsidóság teremtette meg – annak máig kiható társadalmi, gazdasági, szellemi és kulturális következményeivel. S épp az erdélyi arisztokrata, bárói családból származó, de ugyanakkor a szűkebb értelemben vett magyarországi főúri famíliákhoz képest szerény birtokállománnyal rendelkező Kemény életútja példázta, hogy ősi nemesi család sarjaként – a tragikus sorsú erdélyi fejedelem, Kemény János is egyik őse volt – mennyire otthonosan mozgott a korai kapitalizmus pénzügyi tranzakcióiban és tőzsdei ügyleteiben. Levelezésébe beletekintve láthatjuk, hogy amikor a kiadókkal, nyomdászokkal lebonyolítandó üzletkötéseiről ír, vagy fivérének a bécsi tőzsde mozgásairól, illetve a Rothschildok várható pénzügyi terveiről tudósítja, mennyire a kapitalizmus viszonyainak beavatottjára ismerhetünk benne. **Egyszerűen nem igaz tehát az az állítás, hogy hazánkban azért a zsidók valósították meg a modern tőkés társadalmi és gazdasági viszonyokat, mert erre a magyar birtokos réteg ab ovo, nemzetkarakterológiai alkalmatlan lett volna. Ez is egy hazug történelmi klisé, miként annyi más közhely, amely a közoktatás és a tudatdeformáló média révén gyomként vert gyökeret a magyar köztudatban.** Egyszerűen Kemény felfogásában a polgárosodás és modernizáció nemcsak jogi-intézményi és közgazdasági, hanem erkölcsi kategória is. Ez utóbbi marad majd ki sajnálatosan a magyarországi kapitalizmus történetéből olyan nyira, hogy az anarchista liberális piacgazdaság végnapjaiban, a 21. század elején már semmiféle üzleti morálról vagy tisztességről nem beszélhetünk.

Befejezésül idézzünk Kemény Zsigmondnak egy, az *Élet és irodalom* – *semmi köze a mai liberális hetilaphoz!* – című tanulmánykötetében megjelent írásából, amely a legtömörebben és lényegretörően fogalmazza meg egész közéleti és írói ars poeticáját. Eszerint *a nemzeti történelemhez fordulás a morális és lelki, valamint a politikai harmónia, „súlyegyen” előfeltétele, egyfajta példatár, mert a történelmet „illeti visszahozni a kedélyekbe a nyugalmat apáthia nélkül; elvenni az ábrándokat, de megóvni a hitet, lejjebb szállítani az önbizakodást, de szétozlatni a csüggedezést, gondolkodóba ejteni a hiú vakmerőséget, de nem lohasztani le a józan erélyt; kételyt támasztani a nagy szavak és csillogó eszmék iránt, de nem számúzni a reményt az emberiség és közművelődés érdekeinek terjesztése felől.”*

Lipusz Zsolt – Kuruc.info
<http://kuruc.info/r/9/115398/üüxzz2b4f01lm>

EURÓPAI IDŐ – Az Európai Unióban szabadságát és önrendelkezését megteremteni kívánó erdélyi magyarság lapja – ISSN 1220-9929

Főszerkesztő: Horváth Alpár. Helyettes főszerkesztő: Stöffán György. Felelős szerkesztő: Simon Ildikó. Főmunkatárs: Borsos Géza, Kolombán Sándor, Krasznai Zoltán.
A szerkesztőség postacíme: El-KIA, 520100 Sf.Gheorghe, C.P.: 15. Tel./fax: 0267-318 895. Honlap: <http://www.e-ido.com/> E-mail: europai.ido@e-ido.com
A kiadó címe: Európai Idő Kiadó, 520085 Sf.Gheorghe, Str. Daliei nr. 2. bl. 44. sc. C. ap. 1. Bankszámla: COD IBAN: RO490TPV300000597085R001 – OTP BANK SFANTU GHEORGHE.
Főkönyvvitel: Illyés Veronika. Könyvvitel: Simon Ildikó. Terjesztés: az Európai Idő Terjesztőhálózata. Felelős terjesztő: El-KIA Kft. Nyomda: Tipotex Nyomda – Brassó

Az Európai Idő hasábjain szerző nevével, szignójával stb. megjelent írások illetve más forrásból átvett cikkek, illusztrációk nem föltétlen tükrözik a szerkesztőség véleményét, s így felelősséget sem vállalunk ezek tartalmáért! A cikkekért minden esetben azok szerzői a felelősök.